

Paula Ilveskivi

21.6.2017

Dnro 001/81/2017

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne asiantuntijakuulemiseen tiistaina 27.6.2017

HE 47/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Pyydettyinä lausuntonaan otsikkoasiassa Akava ry lausuu seuraavaa

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lain tavoitteena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palvelun tuottaja ja parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua. Lisäksi koko sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteeksi on nimenomaisesti asetettu väestön terveyserojen kaventaminen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten hillitseminen 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

Akava pitää sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta tarpeellisena ja kannattaa monituottajamallia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannossa samoin kuin potilaan ja asiakkaan valinnanvapauden lisäämistä. Akava on jo aiemmin todennut, että uudistus voi toteuttaa sille asetettuja tavoitteita, jos voidaan vaikuttaa siihen, että palvelujen saatavuus paranee ja hoidon jatkuvuus turvataan palveluketjuissa samoin kuin moniammatillinen työskentelyote palvelujen tuotannossa.

Akava on pitänyt erittäin tärkeänä sitä, että uudistuksessa varmistetaan heikommassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuudet saada palveluita ja käyttää tosiasiallisesti valinnanvapauttaan. Nyt lausuttavana olevat ehdotukset näyttäisivät siltä, että valinnanvapaus toteutuisi paremmin niiden ihmisten kohdalla, joilla on tiedolliset ja taidolliset edellytykset käyttää valinnanvapauttaan, ja joiden toimintakyky ei ole rajoittunut. Sen sijaan Akava esittää edelleen huolensa niiden potilaiden ja asiakkaiden mahdollisuuksista ja oikeuksista, jotka ovat syrjäytyneitä ja heikommassa asemassa ja joiden toimintakyky on alentunut.

Akava kiinnittää valiokunnan huomiota myös siihen, että uudistuksessa voi syntyä ongelma valinnanvapauden ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen integraation välille. Tämä koskee erityisesti ihmisiä, joilla on laaja-alaisia palveluntarpeita. Akava viittaa myös

yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanottoon, jonka mukaan paljon palveluita tarvitsevien kohdalla valinnanvapaus ei tulisi toteutumaan täysimittaisesti.

Edellä mainituin perustein Akava katsoo, että esitys ei riittävästi turvaa kaikkien väestöryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia käyttää valinnanvapautta. Lisäksi Akava katsoo, että palvelukokonaisuuksista ja niiden laadusta ei olisi väestön saatavilla riittävästi asianmukaista tietoa valinnanvapauden käyttämisen perusteeksi. Akava vaatii, että uudistuksessa varmistetaan paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden ja potilaiden asianmukaisen palveluohjauksen toteutuminen. Uudistuksessa tulee myös varmistaa, että palveluja käyttävien ihmisten päätöksenteon perusteeksi on ymmärrettävässä muodossa helposti saatavilla julkista tietoa eri palveluntuottajien palvelutarjonnasta ja palvelutuotannon laadusta.

Valinnanvapauden siirtymäajoista Akava kiinnittää huomiota esitettyyn aikatauluun. Suun terveydenhuollon osalta aikataulu on liian kireä, eikä suun terveydenhuolto ole mukana pilottihankkeissakaan. Akava esittää, että suun terveydenhuollon siirtymäaikaa muutettaisiin siten, että se olisi sama kuin sote-keskuksilla. Näin voitaisiin parantaa myös suun terveydenhuollon ja yleisterveyden välistä integraatiota.

Akava toistaa jo aikaisemmin esittämänsä vaatimuksen siitä, että uudistuksessa varmistetaan palvelujen turvaaminen laadultaan ja saatavuudeltaan yhdenvertaisesti valtakunnallisesti. Siten voidaan huolehtia siitä, että eri maakuntien kesken ei synny eriarvoisuutta. Jotta maakunnittainen vaihtelu palveluissa ei muodostu suureksi, tulee valtakunnallisesti määritellä, miten yhdenvertaiset palvelut turvataan asuinpaikasta riippumatta, erityisesti paljon palveluita tarvitsevien osalta.

Akava kannattaa sosiaali- ja terveydenhuollossa siirtymistä monituottajamalliin. Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen ehdotukset eivät kuitenkaan turvaa pienten palveluntuottajien ja ammatinharjoittajien mahdollisuutta toimia palveluntuottajana. Näyttää siltä, että nämä jäävät alisteiseen alihankkijan rooliin. Akava vaatii, että pienten palveluntuottajien ja ammatinharjoittajien mahdollisuudet toimia palveluntuottajina turvataan paremmin kuin nyt on esitetty. Esitystä tulee muuttaa siten, että julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin palveluntuottajat voivat olla yhdenvertaisessa asemassa palveluntuottajana suoraan sopimussuhteessa palvelujen järjestäjään eli maakuntaan. Näin voitaisiin turvata pienten palveluntuottajien ja ammatinharjoittajien mahdollisuuksia toimia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajina ja edistää monipuolisempaa palveluntuotantoa valtakunnallisesti.

Hallituksen esityksen mukaan asiakkaan valinnanvapaus koostuisi suoran valinnan palveluista, maakunnan liikelaitoksen valinnasta sekä

asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla saatavista palveluista. Akava pitää sinänsä hyvänä, että esityksessä on luovuttu aikaisemmin esillä olleesta kahden erilaisen setelin mallista, joka olisi ollut omiaan aiheuttamaan hämmennystä palvelujen käyttäjien keskuudessa. Akava huomauttaa kuitenkin, että ehdotukset eivät edelleenkään vaikuta kovin yksinkertaisilta palvelujen käyttäjien näkökulmasta.

Akavan mielestä uudistuksen tavoite sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten hillitsemisestä on oikea ja kannatettava. Kuitenkin valtiovarainministeriön muistiossa jo 21.12.2016 todetaan, että säästöjen toteutuminen on epävarmaa. Valinnanvapausmalli tarjoaa mahdollisuuksia menokehityksen hillitsemiseen, mutta epävarmuustekijöitä on paljon, kuten markkinoiden avaamiseen liittyvät riskit, kilpailuprosessin dynamiikka ja sen ohjaus. Perustamiskustannukset saattavat olla mittavat ja ICT-säästöiltä odotetaan paljon. Tässä vaiheessa on myös vaikea tietää, miten tuottajien kannusteet mallissa asettuvat. Myös kustannuslaskentaan tulee kiinnittää huomiota uudistuksen kokonaisvaikutuksiin niin palveluiden järjestämisen ja tuottamisen kuin käyttämisen näkökulmasta.

Akavan päähuoli koko uudistuksessa on henkilöstön asema. Sosiaali- ja terveydenhuolto on hyvin naisvaltainen ala ja uudistuksen vaikutukset kohdistuvat pääosin naisiin. Uudistuksella on merkittäviä vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työmarkkina-asemaan ja eläketurvaan. Kunnista maakuntien palvelukseen siirtyy yli 200 000 henkilöä. Henkilöstön osallistaminen uudistukseen on turvattava ja kaikkien ammattiryhmien edustajien on oltava mukana suunnittelussa. Tarvitaan nopeasti päätös siitä, miten henkilöstön edustajien tosiasiallinen osallistuminen mahdollistetaan jo tänä vuonna aloittavissa maakuntien väliaikaisissa hallinnoissa.

Kunnissa ja kuntayhtymissä on jo ennen uudistusta tehty pitkäjänteistä työtä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden yhteensovittamiseksi siten, että asiakkaan saamat palvelukokonaisuudet ovat hyvin ja tehokkaasti saavutettavissa. Tätä osaamista ei saa hukata. Valinnanvapaus tuo mukanaan erilaiset asiakassetelillä hankittavat palvelut. Tulevan järjestelmän on mahdollistettava omaehtoinen palvelutuotanto. Yksinyrittäjät eivät saa joutua pakosta alihankkijoiksi ilman tosiasiallisia vaikutusmahdollisuuksia työhönsä. Vaikka lain valmisteluasiakirjoissa on korostettu myös yksinyrittäjien ja ammatinharjoittajien mahdollisuuksia, vallitsee pelko suuryritysten dominoivasta asemasta ja markkinoiden monopolisoitumisesta. Nämä kysymykset on ratkaistava ennen valinnanvapauden täysimääräistä käyttöönottoa.

Lopuksi Akava toteaa, että ennen kuin asiasta aletaan tehdä lopullisia päätöksiä, olisi tärkeää, että eduskunnalla olisi sote- ja maakuntauudistukseen liittyvistä lakiesityksistä perusteelliset

Paula Ilveskivi

21.6.2017

Dnro 001/81/2017

vaikutusarvioinnit muun ohella palvelujen saatavuuden,
palvelutuotannon, uudistuksen kustannusvaikutusten ja sosiaali- ja
terveydenhuollon henkilöstön osalta.

Akava ry:n puolesta

Paula Ilveskivi
lakimies